

Posudek oponenta disertační práce:

JANA KRČMÁŘOVÁ, *Zapomínání tradičního zemědělského vědění v modernizaci. Interdisciplinární historická rekonstrukce českého lesozemědělství*, ISČ - OA, FHS UK Praha 2015, stran 199.

Předkládaná práce chce analyzovat proces zapomínání od nepaměti užívaných metod obhospodařování půdy, k němuž mělo docházet zejména počínaje druhou polovinou 19. století (s. 7). Soustřeďuje se proto na kategorii lesozemědělství, věnuje jí pozornost jak kupříkladu v rámci rozboru dobové odborné literatury, tak analýzou materiálů *Stabilního katastru*, popř. sondami do terénu. Tento proces zapomínání pak chce autorka propojit s kategorií "paměti" a "modernizace". Práce je nesporně činěna s velmi dobrou znalostí širokého okruhu literatury a se zjevnou způsobilostí zdatně se orientovat v pramenných materiálech. Přes tyto její klady k ní musím vyslovit i připomínky.

K předkládané práci mám připomínky, týkající se jejich poměrně zásadních bodů. Týkají se předně dvou ústředních kategorií této práce, totiž konceptu "paměti" (s. 22-31) a pojmu či teorie "modernizace" (s. 32-40). Oba tyto pojmy jsou užívány velmi široce a v rozmanitých významech, tudíž mnohoznačně. Tato mnohoznačnost pak, domnívám se, brání tomu, aby byla použitelné jako *analytické kategorie*, umožňující jasně a zřetelně rozlišovat při klasifikaci jimi popisovaných skutečností. Mnohoznačnost těchto kategorií tak vede na mnoha místech práce k tomu, že místo analytické ostrosti se přikročí spíše k rozmlženým obecným konstatováním.

Pokud jde o pojem *paměti*, je - i přes to, že autorka nabízí určitou typologii paměti (archeologická, sociální, ekologická paměť), což považuji za klad práce - užíván v několikerém významu, přičemž každá z těchto významů znamená užití tohoto termínu v jiném stupni jeho metaforičnosti. S tím je spojen problém, že není vždy jasno, kdo je *subjektem* této paměti, resp. *subjektem rozpomínání*? Je to aktér, žijící v 19. století (to by bylo možné očekávat na základě toho, že se práce hlásí k historické antropologii, s. 7, byť se svými postupy s jejím klasickým vymezováním povětšinou mívá), je to nynější badatel, nebo jsou to neosobní systémy (ekosystém krajiny, systém zemědělské činnosti, vykonávané tradičně, tj. namnoze nereflektovaně)? Bez ujasnění této otázky je dost obtížné provádět paměťové analýzy. V závěrech pak bude "paměť" vystupovat spíše jako rétorická figura, než jako aplikovaná a produktivně vysvětlující analytická kategorie. Příkladem budit úplný závěr práce: "Dochází také k nové - ekologické konceptualizace paměti člověka. Paměť je reprodukována způsobem života v rámci konkrétních ekologických vazeb či celkově ve společenství (idejí či věcí včetně živých organismů). Jejím nositelem je každý do životních činností zahrnutý prvek tedy prostředí i člověk sám a je reprodukována způsobem života

ponořením do těchto vazeb" (s. 165). Ve vší účtě, není v takovém závěru kategorie "paměti" trochu nadbytečná? Nestačí kupříkladu říci, že aktéři a systémy mají svoji intencionalitu a imanentní způsobilost uchovávat se?

Podobně je to i s pojmem "modernizace". Předně není jasné, zda jej autorka užívá nominalisticky, jako kategorie, která slouží prostě k popisu velmi různorodých proměn. Její užití však bude vždy závislé na výchozí perspektivě. Nebo zda jej užívá spíše esencionalisticky pro označení nějaké substancionální proměny. Nadto se o modernizace v práci mluví také jako o "období", např. jako o období migrace bývalých poddaných do měst (s. 33), či o období, v němž dochází k "manipulaci a konstrukci kolektivní paměti" (s. 40). Je tedy na místě se ptát, je "modernizace" kategorie *procesuální analýzy*, označující určitý *specifický typ* inovativní proměny, který lze popsat pro různé oblasti života, v nichž měl různou temporalitu (v některých kořeni v 17. století, např. formování moderní vědy, v jiných na přelomu 19. a 20. století, např. masový nástup velké transformace demografického chování); nebo je "modernizace" kategorií *chronologickou*, označující určitou epochu? Autorka pojem *modernizace* popisuje v mnoha významech. Bylo by možná vhodné hierarchizovat je vzhledem k ústřednímu tématu práce. Kupříkladu modernizační vznik národních států má, alespoň soudím, pro lesozemědělství jiný dopad, než technologické inovace a agrotechnické modernizační změny v rámci tzv. zemědělské revoluce.

Otázku bych měl i k jednomu z ústředních závěrů práce (uveden také např. na s. 163), že původní rozhojnění lesozemědělských kategorií ve *Stabilním katastru* a jejich pozdější redukce souvisí s kontroverzní těchto kategorií (lesozemědělského způsobu využití půdy) s principy moderního zemědělství. To může být jistě pravda. Bylo by však zajímavé se věnovat i tomu, že zavedení těchto kategorií lesozemědělského hospodářství je zároveň také inovací vůči starším katastrům (od *Berní ruly* až po *Josefinský katastr*, alespoň soudím podle Pekařových *Českých katastrů*), tj. tyto kategorie patrně byly v napětí i s tradiční nomenklaturou zemědělské půdy. Jak to vysvětlit? Z toho plyne otázka, zda si můžeme o ve všech případech výskytu těchto lesozemědělských kategorií být jisti jejich starobylostí? Z rozsáhlé agrárně-historické literatury lze usuzovat, že kupříkladu využití lesa pro pastvu dobytka bylo v některých oblastech ve středověku zcela běžné. Přece to však neznamenalo, že by se takto využívaný les stal zvláštní berní kategorií. Naopak by se ale také dalo uvažovat o tom, že mnohé lesozemědělsky využívané parcely mohly být poměrně nového data vzniku a to v souvislosti s růstem populace.

Předloženou práci považuji za zdařilou v té části, kde se věnuje vlastnímu rozboru *Stabilního katastru* a terénním sondám, pátrajícím po zbytcích lesozemědělské činnosti. Mám k ní však výhrady tam, kde výsledky tohoto výzkumu napojuje na koncept "paměti". I přes tyto výhrady však práci Jany Krčmářové

*doporučuji k obhájení.* Byl bych však rád, kdyby autorka při ústní části obhajoby mohla na některých vybraných příkladech podrobněji objasnit způsob práce s pojmem "paměti" jakožto s analytickou kategorií.

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized, cursive letters. The signature is positioned above the printed name 'Jan Horský'.

Jan Horský

V Praze 21. května 2015b